Список використаних джерел

1. Бурназова В. В. Музичні середовища віртуальної та доповненої реальності як педагогічний ресурс у підготовці майбутніх акторів. Мистецтво як культурно-освітній бренд: проблеми і пріоритети розвитку : зб. матеріалів II Міжнар. симпозіуму. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. С. 63-68. https://doi.org/10.5281/zenodo.17660382
2. Бурназова В. Роль комунікації акторів зі слухачами/глядачами у процесі театрально-сценічної діяльності. Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. 2024. № 2(63). С. 85-99. https://doi.org/10.31318/2414-052X.2(63).2024.310291
3. Бурназова В., Новотна М. Мистецтво як перформативна дія: історичні паралелі між візуальним і сценічним у культурі України. // *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. / ред.: Л. П. Макаренко, Д. С. Черняк. Київ : КНУТД, 2025. 342 с. С.188-192. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/33279
4. Бурназова В., Стульнікова К. Вплив соціальних медіа на розвиток та популяризацію сучасного мистецтва. // *Інтеграція науки і освіти: розвиток культурних і креативних індустрій*: зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. / ред.: Л. П. Макаренко, Д. С. Черняк. Київ : КНУТД, 2025. 342 с. С.68-71. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/33279
5. Мельник Т. Тілесність як чинник жіночої образності в культурі України періоду незалежності. Художня культура. Актуальні проблеми. 2022. № 18(1). С. 96-101.
6. Русін Р. М. Тілесність як атрибутивна ознака скульптури (європейський контекст). Вісник: Українські культурологічні студії. 2017. № 1(1). С. 87-93. https://doi.org/10.17721/UCS.2017.1.19

УДК 792.01:7.038.53

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ АКТОРА В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПЕРФОРМАТИВНИХ ПРАКТИК

Прокопенко К. Р., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Бурназова В. В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сценічного мистецтва і культури
Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: вербальні засоби виразності, невербальна комунікація, акторська майстерність, перформативні практики, сценічне мистецтво, тілесність, інтонація.

Сучасне сценічне мистецтво переживає період активних трансформацій, зумовлених розвитком перформативних практик та інтеграцією театру в простір креативних індустрій. У цьому контексті питання вербальних і невербальних засобів виразності актора набуває нового звучання: вони перестають бути лише технічними інструментами і стають смислотворчими елементами перформативного висловлювання. Особливої актуальності проблема набуває в умовах постдраматичного театру, де, за Г.-Т. Леманом, драматичний текст поступається місцем тілесній присутності й живій енергії виконавця [6]. Студенти спеціальності «Перформативні мистецтва» формують власний художній арсенал саме тоді, коли кордони між театром, перформансом і медіамистецтвом стрімко розмиваються.

Вербальні засоби виразності актора охоплюють голос, мовлення та їхні компоненти: темп, ритм, тембр, висоту, гучність, паузу та, передусім, інтонацію. Як зазначає Бурназова В. В., комунікація актора зі слухачем/глядачем є складним психофізичним процесом, у якому голос і слово виступають носіями художнього образу [1]. Дослідниця також доводить, що впровадження інтерактивних форм взаємодії – зокрема гейміфікації – суттєво змінює характер акторсько-глядацької комунікації і вимагає від виконавця гнучкого поєднання вербальних і паравербальних засобів [2]. Сучасна перформативна практика розширює функцію слова. Воно може бути деконструйованим, фрагментованим, відчуженим від значення, і саме тоді набуває максимальної виразності.

Невербальні засоби виразності включають жест, міміку, погляд, позу, пластику тіла, просторові відносини між учасниками дії та характер тиші. Хлистун О. С. довела, що пластичні та мовні засоби є превалюючими у процесі акторського перевтілення і займають провідне місце в системах Станіславського, Мейєрхольда [3]. Аналіз театру Леся Курбаса також засвідчує, що новаторство у сфері виразності акторської гри ґрунтується саме на органічному синтезі слова і тіла [4]. Невербальна комунікація є поліфункціональною. Вона не лише доповнює, а й замінює, акцентує або заперечує вербальне повідомлення, що особливо важливо в умовах перформативного дійства [5].

В умовах сучасних перформативних практик – site-specific театру, імерсивних вистав, постдраматичного театру – засоби виразності актора зазнають суттєвої переоцінки. Р. Шехнер визначає перформанс як широкий спектр дій, де тіло виконавця є центральним інструментом висловлювання, а кожна вистава є унікальною завдяки нюансам голосу, рухів і контексту [7]. Нейронаукові дослідження підтверджують, що між тілесними рухами актора та його голосовими характеристиками існують значущі кореляції. Розширення тіла у просторі супроводжується підвищенням висоти й гучності голосу – це «мультиканальне підсилення» виразності [8]. Бурназова В. зі співавторами доводять, що здатність органічно поєднувати

різні комунікативні канали є ключовою компетентністю актора-перформера [9].

Аналіз сучасних перформативних практик дозволяє виокремити кілька тенденцій у використанні засобів виразності. По-перше, рух від репрезентації до презентації, коли актор присутній як самодостатня художня подія – саме це Леман позначає як відмову постдраматичного театру від принципу фігуративності [6]. По-друге, «тілесна революція» за визначенням Кемпа Р. обґрунтована з позицій нейронауки, що актор мислить тілом, а втілення є первинним щодо слова [10]. По-третє, інтерактивність і включення глядача змінюють саму природу акторсько-глядацької комунікації, що потребує від виконавця особливої гнучкості у застосуванні усього спектру засобів виразності.

Таким чином, вербальні та невербальні засоби виразності актора в контексті сучасних перформативних практик є не просто технічним арсеналом, а складовою художньої мови, що постійно оновлюється. Їх органічна взаємодія визначає якість акторської присутності та ефективність комунікації з глядачем. Для студентів спеціальності «Перформативні мистецтва» усвідомлення цих засобів на теоретичному рівні й опанування ними на практиці є фундаментом професійного становлення в умовах динамічних трансформацій сучасних креативних індустрій.

Список використаних джерел

1. Бурназова В. В. Роль комунікації акторів зі слухачами/глядачами у процесі театрально-сценічної діяльності. Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. 2024. № 2(63). С. 85-99. https://doi.org/10.31318/2414-052X.2(63).2024.310291

2. Бурназова В. В. Вплив технологій гейміфікації на акторсько-глядацьку комунікацію в контексті розвитку сучасного сценічного мистецтва. Часопис Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. 2024. № 3(64). С. 44-59. https://doi.org/10.31318/2414-052X.3(64).2024.314742

3. Хлистун О. С. Особливості застосування пластичних та мовних засобів у процесі створення сценічного образу: мистецтвознавчий аналіз методів акторського перевтілення. Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. 2017. Вип. 37. С. 98-114.

4. Хлистун О. С. Театр Леся Курбаса: нові засоби виразності акторської гри. Питання культурології. 2017. Вип. 32. С. 187-204.

5. Клочко Т., Росса О., Бережанська О. Поняття, роль та складові невербальної комунікації. Молодий вчений. 2024. № 6.1 (130.1). С. 22-26. https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-6.1-131.1-5

6. Lehmann H.-Th. Postdramatic Theatre / transl. by K. Jürs-Munby. London ; New York : Routledge, 2006

7. Schechner R. Performance Studies: An Introduction. 4th ed. New York; London : Routledge, 2021. 384 p.
8. Brown S., Cockett P., Yuan Y. Correlated expression of the body, face, and voice during character portrayal in actors. Scientific Reports. 2022. Vol. 12. https://doi.org/10.1038/s41598-022-11233-z
9. Burnazova V., Yunyk D., Yunyk I., Yunyk T., Kotova L. Complex Abilities of Communicators and Specificity of Their Formation. Journal of History Culture and Art Research. 2019. Vol. 8(2). P. 136-145. https://doi.org/10.7596/taksad.v8i2.2072
10. Kemp R. Embodied Acting: What Neuroscience Tells Us About Performance. New York ; London : Routledge, 2012. 236 p.

УДК 792:159.9:316.77
ORCID https://orcid.org/0009-0002-9410-7070

ЕМПАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СЦЕНІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ АКТОРА І ГЛЯДАЧА

Пухальська С.С., здобувач вищої освіти
Науковий керівник – Бурназова В.В., кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сценічного мистецтва і культури
Київський національний університет технологій та дизайну

Ключові слова: емпатія, сценічна взаємодія, актор, глядач, театральне мистецтво, психологія сприйняття, комунікація, емоційна виразність, художній текст, когнітивний компонент, емоційний компонент, ідентифікація з персонажем**.**

Театрально-сценічна діяльність є складним процесом, в основі якого лежить взаємодія акторів із глядачами. Вона має виразну комунікативну природу, оскільки саме через цю взаємодію актори передають аудиторії свої думки, почуття та ідеї, а глядачі їх сприймають, осмислюють і оцінюють. Результативність такої діяльності значною мірою визначається здатністю акторів чітко й виразно доносити зміст, а також готовністю аудиторії його адекватно інтерпретувати.

Комунікація посідає центральне місце в театрі. Її діалогічний характер забезпечує передачу емоцій і смислів персонажів, водночас активізуючи зворотний відгук глядачів. У процесі сприйняття аудиторія взаємодіє не лише з акторами, а й між собою та іншими учасниками творчого процесу, що сприяє глибшому співпереживанню й досягненню катарсису [1; 2].

У цьому контексті психологія глядача постає як вагома складова як теоретичного осмислення, так і практичної реалізації сценічних мистецтв. Її предметне поле охоплює дослідження реакцій аудиторії, емоційних та